

Солун 1925
чылдын
август 31-де
үнүп эгелээн

ШЫН

№ 115 (15335)

1994 чылдын август 2, вторник

Ат салган шагы 22.30. Садар өртөө 150 рубль.

КҮРҮНЕ ПЕНСИЯЛАРЫНЫҢ ДУГААЫНДА

Долу пенсияны доктаадырынга негеттинип турарында ден нити күш-ажылчы стажында кырып-назылааны дээш пенсияларын эң эвээш хемчээлин бо чылдын августун бирден эгелээш, айда 28 мүн 70 рубль түнге доктаадыр болгаш РСФСР-ниң «РСФСР-ге күрүне пенсияларын дугайында» Хоойлууну «Эуғаар санаар бүгү пенсияларын угааттырар» «РСФСР-ге күрүне пенсияларын дугайында» Хоойлууну «Эуғаар доктааттырган пенсияларын эң эвээш хемчээлин угааттырар болгаш пенсияларга индексация база эде санажылга кырыларын чурумунун дугайында» федералдык хоойлууда ол дугайын айтып турар. Бо дугайында хоойлууну июль он беште Устүкү Палатага Конституция «Эуғаар чугаалажып көөрү-биле дамчыткан турганы билдингир. Ынчангаш Федерация Чөвүлениниң депутаттары июль 28-ге ошу хүлээп алыр дээш бадылааннар.

МММ НИИТИЛЕЛГЕ ХАМААРЫШТЫР

МММ акционерлиг нийтиледни буурап дүжери чайлаш чок-даа турган. Россияны Чазанын эркен четверте болган хуралында ыдыг түнөөлү үндүргөн. Аңаа МММ акционерлиг нийтиледни долгаандар тургустунган айтырыгын хун чурумунда дашкаар чугаалажып көргөни РосИТА—СЧТА-нын корреспондентиниң дыңаткан.

РФ-тин Саң яамызынын, Монополияга удур комитетиниң болгаш Ундур инспекциянын тээлээкчилериниң аңаа дыңатканын «Эуғаар алыр», МММ болу каныда-даа бүдүрүлгө туруп, хандырбайн турар болгаш, Саң яамызынга брокер фирмалар кылдыр даңзылаттышаан, ынчангаш болуун акцияларын ужуру-дүрүм чокка тардып чоруп турар. Ундур позициянын департаментиниң директору Сергей Алмазов МММ-нин удуртукчулары акционерлериниң аш-харекетинин хей кезини даштыкы валюта-акшаже шилчиптеш, даштыкыже үндүр бергенин талазы-биле түнөөлү кылдыр арганы истеле көргүзүп турарын чугаалаан.

АРТЫК АКША ЧОК БОЛГАНДА...

«Хей-ниитиниң бодалы» деп фондунун салган айтырыгына харылаан россиянын хей кезин (67 хуузу) боттарынын акшаларын коммерция банкларына хуу нежемир кылдыр салып турар болгаш, 6 хуузу — күрүнеге ажаалга банкы-ла бүүрүлгөч боор деп санал турар.

ООН-БИЛЕ КАДЫ ОЛАРЫНЫҢ 7 ХУУЗУ ДОЛЛАРЫН САДЫП АП ТУРАП АПАРАНЫҢ ДЫНАТКАНАР. БАЗА БИР ЧЕДИ ХУУЗУ БОТТАРЫНЫ АКШАЛАРЫН КОМЕРЦИЯ БАНКЛАРЫНА ХУУ НЕЖЕМИР КЫЛДЫР САЛЫП ТУРАП БОЛГАШ, 6 ХУУЗУ — КҮРҮНЕГЕ АЖААЛГА БАНКЫ-ЛА БҮҮРҮЛГӨЧ БООР ДЕП САНАЛ ТУРАП.

АЖЫЛ ТӨЛЕВИРИ ӨЗЕРИ КУЗЕНЧИГ

РФ-тин Президентини Красноярск крайга кээп чоразынын үзүндө, край набысылаанда комбайн заводунун ажылчылары-биле «ужуражып чугаалашкан», «амгы үеде эңне кол сорулга чүгү дээрге, ажил төлөвирини өртөктерден мурун өзерин чедип алыр болу-дур» деп чугаалаан. Президент кага-даа баргаш, чоңун акша-шалы-биле чогуур үзүндө хандырдылааны санып салып турарын болуун ужуражыгаларын үзүндө көргүскен.

ТАБЫН ПРОДУКЦИЯЗЫ ДЭЭШ

РФ-тин Премьер-министри Виктор Черномырдин бодуун Пензага чоразынын үзүндө шерип продукциянын кылды үндүрүп турар бүүдүрүлгөлерини табын ажылдадыр бараан-нын кылдырык дүрген-не шилчидери атулга бооп турарын оңсадап айткан. Чүртүн бараан-ны-биле чаржааларны шынардык бараан-ны даштыкыдан киреринге шалтыкта-валып турар, боттары база шак ыдыг эки шынардык продукцияны кылды үндүрерин чедип алыр чутула деп, премьер чугаалаан.

ХЕРЕКЧИЛЕРНИН ЭРГЕЛЕРИН КАМГАЛААР

РФ-тин Чазанын эркен неделенин төңүзүндө болган хуралында «Херекчилерини эргелерин камгалаар дугайында» РФ-тин Хоойлуунга өскерилгелерин болгаш немелдерин кирир дугайында» федералдык хоойлууну телевиделин чугаалажып көргөн. Ол ыкшак Чазак «Тараачын (фермер) ажил-агыйнын дугайында», «РФ-тин Каайл төлөвирини дугайында» Хоойлуунга өскерилгелер болгаш немелдер кирир дугайында» айтырыгларын даразынын ээлчеглиг хуралында чугаалажып көөрү шилтирээш.

РЛД-НИН ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ЧАГААЗЫ

Россиянын Либерал-демократтыг партиясында бөлүк депутаттар Күрүне Думазыны Даргазы Иван Рыбкинге чагаа-бижик чоруткан, МММ акционерлиг нийтиледге холбашты тургустунган байдалды чугаалажып көөрү-биле парламентини адыкы палатазын дүрген чымдырары саналаан.

ЧААШКЫНГА СЫЛДАВАС

Таңды кожуунуң «Революциянык чалбыкы» совхозтуң ажилчилериниң малынга чет-чиерини белеткээр дээш бо хүнерде бачым ажылче киргенер. Ынчалза-даа үзүктөл чок часьтарын түнөөлү ажил тапты-ла хөңүейн турар. Ол бүгүн өөренип көрөш, кожуунуң көзөө ажил-агый эргелениң начальниги Т. А. Хунданов-даа, оң специалистерин-даа чась-боронгун хүнерде санаж салып кирерини мал чемиирини белеткелчилерин кыйгырганнар.

«Революциянык чалбыкы» совхозтуң директору И. В. Чувев) өрткен чылгы санажыны курдавыры амга чедир бар болганын-хун санаж салырыңче шоолдуг-ла күчөөнгейин эгезинде салбайн тургаш, ам бо чась-чайыктын хүнерде олче ажилчилериниң күжүн мөөнөп турары өскелерге үлөгөр болуру чугаажок.

Каш хонук дүргүзүндө кааң-аас хунер турза-даа, ам база-ла чась-чайыктыг хүнер эгелээш. Аргалык-ла болза ол шаптыктарга сылдавас болза эки.

Савый-оол ООРЖАК.

ПЛАН КУУСЕТТИНЕР

«Чаа орук» совхозун «Бай-Хөл» хойжы бригаданында 18 кодан хой бар, оон ишинде 7 кодан төрүүр хой. Бо чылдын бригадала 100 төрүүр хойдан 80 хураганын камгалап алган.

Бистин бригаданын хойжуларын 8 тонна дүк кырып турар хойдан-на 1,5 килограмм дүк алган. Ол багай эвес көргүзүлдүр. Республиканын суралгы малчын Свердлов Хайин 100 төрүүр хойдан 110 хураганын камгалап ал, бир хойдан 2,5 килограмм дүкү кырып алган. Ол чартык чылдын түнөөлөрү-биле 16 хураган багай эв-биле шаңаткан. Ирт маалдан турар Михаил Дамба мал бажынын камгалаан 98 хууга күсүдөй, бир баш хойдан 1,8 килограмм дүкү кырып алган, шаңаалыга анык эв алган. Бригаданын мал-чыннары өдөк-кыштан белеткээш, каларган мал-маганын семиртири-биле серини,

Бистин бригаданын мал-чыннары ий эвенога үстүп алгаш ажилдаар. Казак Доткан, Чалай Сайын баштаан төрүүр хойлук малчынар хемте Кара-Дитта арат Александр Сагындын эвеногагы сизген белеткээр. Төрүвес хойлук хойжулар Михаил Дамбага баштадыр хову талазынын сы-

гөттүг чайлагарыңче көже бергенер.

Бригадала 250 тонна сизген белеткээр планын. Амдызында техникавыс шала эвээш. Ийи трактор, бир сизген кезер машина база грабь бар. Ам-ла өскөрттөн техниканы суралгыны, машина-техникады арттар-биле демнежип ажилдаар апаар. Оон өскө орук чок. Техниканы арттар харылааар, а бистер, малчынар, көвөр-чаар материал-биле доктаамал хандырар укурдуг бис.

Бичангаш бригаданын хойжуларын шүтүзүп сизген белеткээр ажылче хаара туруп, малчын бүүрүзү коданынга чет-чир хемчээлди сизгени белеткел алыр дээш шудургу ажилдаар сорулга бистерини мурунуста туруп турар. Бригадала кезигунерини мурун-да салдыган сорулганы күсөлдир аргалар бар.

Сүлдөм ӨЛЗЕИ
Бригадир.

«Чаа-Орук» совхоз,
Эрзин кожуун.

ХЛЕБ ОРТЭЭ ЭСЭЭН

«Хлеб ортээ канчан өзе берди?», «Парлаалга дыңатпайн ону кыл өстүрүп кааны ол?». Понедельникте ажилга келири-виске-ле, телефон дамчыттыр номчукчуларын салган айтырыгыры ыдыг болду.

Шынал-ла, бир хлебтик ортээ 1000 рубль ажил турганын эскерген-даа, элденсизген-даа боор силер. Херектиң ужурун тайкыл-бырлап бээр-биле ТР-нин Экономика д. м.зынын Ортөктер эргелениң кол секретари Любовь Петровна Ганнаева телефоннадывас. Ооң харылааны мындыг.

Хлебке өртөктер өсөзөн, эргидеги хевээр 850 граммдын подольск далагындан кылган хлебтик ортээ — 350 рубль. А үндөлдөк далаганын белеткел албаанындан дээш сартууп далаганында хлебтик быжырган, ынчангаш оң ортээ 1000 рубль ажил турганы ол. Ам 1,2 хонга-аш, катан подольск далагындан хлебтик быжырып эгелей бээр, ынчангаш ол талазы-биле дугаа-бижик чоруткан, МММ акционерлиг нийтиледге холбашты тургустунган байдалды чугаалажып көөрү-биле парламентини адыкы палатазын дүрген чымдырары саналаан.

Маддыр-оол КАЛЧАН.

Кышка белеткелди хынап тур бис

КЫЛЫР АЖЫЛДАР-ЛА ХӨЙ, ЫНЧАЛЗА-ДАА АКША ЧОК

Барын-Хемчик кожуунуң төвү Кызыл-Мажалдык суурда хөй адырдык чуртта-ла-коммунал ажил-агый бүүдүргө эргелениң директору Алексей Мартаевич ХОМУШКУНУҢ ажилдан турар черинге баргаш, оң-биле ажил-инчи чугааны кылдып, аңаа кышка белеткел талазы-биле каш айтырып салган мен.

Алексей Мартаевич, сиздеринң бир кол сагыш салыр ажилдар суур чагайжылдыгы, ногааның ыдыгы болгай. Бо талазы-биле кандыг ажилдар кылдынганың? — Чагайжылдыга, ногааның талазы-биле кылган ажилдарымыс хөй. Апрель 15-тен май 15-ке чедир суур девискээринге чагайжылдыга талазы-биле шалыкчы айны чарлап, бо үеде эвээш ажилдарыны бистин талавыстан-даа, организация, албан чердериниң, чурттакчы чоңуң киржилгези-биле-даа чоруткан. Суурнуң кудумчуларында оова-тей болган бок-куурумуну үндүр сөөртүргө хөй техниканы ажилдаан бис. Тайгалда 1000 ажыг дөс яны-бур-ыштарыны туруп эжелгеш, суурнуң кудумчуларында тарып олурткан. Суурда тараан ылштары, чечектерин бистин суг сөөртүр ийи машинамыс доктаамал сугтары турар.

Албан черлери, органиациялар, тус-тус коллективтер боттарынын девискээрин ашпап-арыткан, чугаалап, чагайжылдыгы багай өвс чоруткан. Кызыл-Мажалдык ш.к.ладарынын 20 өөреникчи ирги? — Ийе, бо бажынарнын чурттакчылары чылг багай болуп турары-биле хөй удаа хомулдарыны кожуун чагыргазына. Президентиге кирип келгенер. Сөөлгү каш чылдарда бо бажынарны чылг-биле багай хандыр-тынып келгени шын. Үр чылдарда одалга системаларына септелсе чорутпаны-биле подвалдарда хоол-лар дештин, анда суг хөөл-беткелдер агып чыгар апарган. Бо бажынарнын одалга системанын ырак чедер турар эв-биле комбинатын котельная-зы-биле кошкан турган. Ол котельнаяга хөй чылда капитал септелсе чорутпанындан анда ажил-даар турган, котелдардан чүлгө чагыс котел ажил-даар аргалыг турган. Эрткен чылдын бо бажындарга

урастуңуң ажилчилериниң биле дооскан бис. Подвалдарда хөөл-беткелген сугну үндүрүп төккөн, анда үрелген хоолаларыны септел, подвал иштин ашпап, подольск элдерге экиктири солаан бис. Эт комбинатын ажилдакчылары боттарынын ийи бажынын подвалында септелсе ажилдарын чорудуп турар, ынчалза-даа акша-төгерик чогу-биле үрелген хоолаларыны содуур хоолай тыппай берген деп турар улус.

Чер иштинде доңуп үрелген хоолаларыны солуур,

каш, ам кол ажилдары доозуп турар. Мында ажилдары колдуунда дооскан, 6 котелду салып, элпээр, электри энергияны кириер, суг сорууду бээр болгаш арылгашкын кылар черин, ханы кудукту казар улуг хемчээлди хөй ажилдар мында бар. Бо ажилдары кылырын аңгы-аңгы органиацияларын удуртукчуларын дааскан чүгө. Котелдар салып эгелээрин Ак-Довурак хөйордай сантехниктер албан черинге (Ф. Гречен), трасса ажилдары АКМ-741 (Г. Куулар), электри энергия шөйүп кириерин «Северовосток-техмонтэж» урастуңуң (О. Күжүгет), ханы кудук казарын септелсе-тугуд урастуңуңа (Р. Кудашова) боттарыны хылар тускай комбинатын тургускан. Ам үстүнде органиацияларын чамландыры кылар ажилдарында ажилдап эгелээш. Ынчалза-даа акша-төгерик айтырымы берге болуп турар, чүгө котельнаяны чедир кылар ажилдарга 300 млн. рубль херек, амдызында алар 80 млн. хире акша алганнар. Хоолалар, насост дөш херек дериг-херекселер хөй, ол белен тылбаш, өрт-лаар болгай. Одалга сезону эгелээринге чедир ийи ай арткан, кылар ажилда мында хөй. Эт комбинаты бо бажынарны бо чылдын чылдырларын шүтүп ойталаан. Ам септелсе ажилда.

ры эгелээни-биле бо бажындарга изиг, соок суг бербестөөш, бистин суг сөөртүрүп машиналарымыс чурттакчыларга сугну чедирип берип турар. Инавалди, ыргак улустар база бергедеп турар болгай.

— Боттарыны бүүдүрүлгөсө кышка белеткел ажилдары кандыг ирги, Алексей Мартаевич?

— Боттарымыста кылар ажилдар база хөй. Контрактны чылдар котельнаяда суугулары солуп кылар, чунар-бачын котельнаяны септээр ажилдар, оон коштунган албан черлери, чурттага бажындарыңче барган чамдык одалга системаларына септелсе ажилдары чорулар бис. Бажынарнын септелсе ажилдары кылдыр берген деп дилеп турар чурттакчылар база бар. Бо ажилдары чоруй кириер бис, ам чунар-бачын хеп чур черлер ажилдап, чоңга ачы-дузаны чедирип турар.

Үстүнде чугаалаанын бүүдүрүлгө ажилдары чоруларында дарагы Д. К. Хомуш-ку, суур чагыргазынын дарагы В. Д. Ондар өлөр улуг летимке, дузаны көргүзүп турарлар. Олар база-ла кышка белеткел ажилдарын хун бүүрү контрол-ла, харыскалгалыг удуртукчулардан негелдени күш-төңүшүп турар.

Интервьюон Хоюг-оол МОНГУШ алган.

«ИИТЕРВЬЮ»

УЛАМ ШАПКЫНЧААН

Чайгы үенин хүнерин чөп ажылап тургаш, мал чемини шынарды, арбын белеткел алыр болза, кышты хүр-менди ажарынга база бир магалда-дыр. Чөөн-Хемчик кожуунда улуг ажил-агыйларын бирээни «Чыраа-Бажы» совхоз бо чугада кампаниаже эркен июль айнын төңүзүндө кирген. Ажыл-агый бо чылдын сизгини 1310, санажты 1202, силосту 1984, саванын 732, чарбаны 340 тоннаны белеткээр ооналдыг.

Ш А Л Ы П Ч Ы АЙНЫ ЧАРЛААН

Чөөн-Хемчик кожуунда «Кызыл-Чыраа» (моон мурунда Карл Маркс аттыг турган) совхозтун Хемчик уунда сугаттыг тарыла шөлдү Көк-Терек дээр. А хову-трактор бригаданын адын база ынчаар адаан. Малга чөм белеткээр шалыкчы айны ук ажил-агый июль 10-дан август 10-га чедир чарлаан. Ында ажил-ини июль айнын баштайга он хонундан эгелеп хайыккан. Долу эвес механизастаттыган бригаданын сизгенчилер люцернанын баштайгы кезиндезине кирпикен. Ажил-агый бо чылдын нийти-биле 1100 тонна сизгени белеткээр сорулганы салган. Бо сизгени бригадалан аңгы-да, суурда албан организация черлери тус-тузунда сизген белеткээр ооналдылары база алгылаан. Мынчап кээрге, мал чемини белеткелди бүгү-ниитин чугула херээ апарган шыкажал.

Көк-Теректин сугаттыг шөлдөрин люцернанын үңкү арый орай үнөп бооп турарын совхозтун агроному Эрес-оол Суур-оолович Монгуш мынчаар чугаалаан: — Оон кол чылдаганы — сугат аажок орайтан бооп турар. Беш айнын төңүзүндө, анда айнын эгезинде Хемчик аажок сымк турган, оон харазындан улуг бугаже суг көдүрүбейн барган. Эрткен чылдын өр болганындан моон-дактар, чалдар үрелген, ону кылдыр, чаартыр ачка-төгерик чедипшениден, кожуундан күчүдүг техникалар хөлезилеп алыр балдыр-шык чок болдувус.

Эрткен чылдын чайгы үерин чедирген когаралы улуг болганын агрономуну тайкыл-бырындан дыңаарымга, мындыг болду. Арыктар, моондактар, чалдар үрелген, сизген, тараа, нога аймаандан когаралдар бар болган. Нити когаралдын түнү 15 миллион акша. Ону Тыванын Чазы өөренип көргөш, дузаламын бээрин аазаны турган. А херек кырында ычта түнүп акшадан чүгө-ле миллиону «аас дөңгө» катган. Арыктар акшанын бербээш — сугат барган. Бир эвес ол акшаны болу-чогур түнү-биле берген турган болза, үстүнде айттыганын үрелген чүдүлдерин кылдып алыр арга-куралырылар турган. Хөй-лүг чүгө, чүгө акшага үскөш, ол ажилдар кылдырмай барган.

Бо чылдын ады айнын төңүзүндө Хемчик база аажок көдүрүлгөн, оң когаралы эркен чылдындан каш катан улуг. Көк-Теректин 635 гектар тарыла шөлдүн 135 гектарын суг алгаш барган. Чингетараа, сизген, картофель,

нога аймаанын чамдызы суг адаанга барган. Оон нити когаралы 120 ажыг миллион акша. Актыны тургускан, үш-шакы кажан чөмө кээри билдирмес. Эрткен чайгы «хоочу-ну» каттап, кыскарып каап-тас ирги бө? Шак ыдыг бергелер турда-да, кызыл-чараажылар бар арга-куралырыны ажылап тургаш, нитинин малынга чедир сангыч чөм куралырыларын белеткээр дээш шудургу ажилдап кирпикенер. Эрткен чылдын 750 тонна яны-бур-у сизгени белеткел алгаш турганнар. Кыш берге болганында, ол куралырылар малга чедипшөй барган. Кожанында ажил-агыйлардан тараа дээш өскө-даа продуктулар-биле сизгени орнап алгаш, мөлдүк-калдык кышты ашканнар. Ол чорук өөрелиг, кичээлдириг болган. Ам мал чемини куралырыларын оона-да хөйну белеткээр сорулганы салган. Базы оң кадала-далын шыгырадыр, ынчалма болза хоржок дээрзин суг-баран фермазынга өрттөнгөн 40 сизген тонна сизген база сөрүмкелди берген.

Ажыл-агыйдан көк-терекчилер эң хөй сизгени белеткээр-лар. Бо бригадала он беш киши хаара туттунган. Машина-техниканы болу-чогур-уру-биле мөөнөзүн. Ында сизген кезер, бөлөр, пресстээр үш, сөөртүр ийи тракторну быжыргазан, Чоокку хүнерге чедир 70 ажыг гектарын люцернанын кезип, пресстээш, 100 ажыг тонна сизгени ферманын кышкы турлаанда сарааттап тургускан.

Совхоз дирекциясы сизгенчилер ортуңуңа күш-ажылдын түнөөлөрүн он беш хонуктан үндүрер. Муракчыларыны мал-маганын шаңаарын көргөн, Хунуң шалыкчы муракчыларына механизаторлардан Алдын-оол, оон огу Эдуард Сат адакчалар, Алдын-оол Ондар болгаш оң-даа өскөлөр хамарынар. Күш-ажылдын кичилеринге амдыг даш-чөм кылдып турар повар Валентинанын ижи база макталдыг.

Шөлдө кестинген сизгенин тавычалары хөй. А ону бөлүп, пресстээринге сөөлгү үеде часьгы хүнер шаптыктан турар болду. Аяс хүнерде улуг кургалдып тургаш, бөлүп, сөөртүрүп көк-терекчилер утпайн турарлар. Суурда чамдык албан организациялар база хөй кадыры-биле чайгаар үнгер сизгени алактардан, арыктар уундан кезип кирпикен.

Карыма ТУЛУШ.

КӨРБЕСТЭЭН, ДЫҢНАВАСТААН

Тыва телевидениениң, радионуң тыва дил дамчыдылгаларын сонуургап көрүп, дыңнакавас кижикайда боор. Барын-Хемчик кожуунуң (Бай-Тайганын база ыдыг боор) чурттакчы чоңу тыва телевидениени, радиону дымнап, көрбөстөөш бээр бир чедип турар. Моон чылдаганын билди алыр дээш кожуунуң харылааа белдириниң удуртукчулары-биле чугаалажырымга, олар: «Шекпээр суурда телетоптен айтырып көрүңер» деп харыы бээр бо-ла.

Шекпээрде телетоптун

Чугула объектінде

МУЗЕЙ ТУДУУ

«Ташташкы» база «Эде тургустунуушкун» джиривис чурттал эртен чаддары...

Музейлик чаа туудууда ажы бо хунерде калдыг чоруп турар ирги, Доржу Моигуш...

гөдип алган болуп турар. Ынчалза-даа чар ажыларга ам-ааа доозулбаан. Акшанын үнөмү кудулаан...

азаан болбай. Бо хунерде биске динчалдып турары болза, 2 миллиард рубль келген суралгы...

ийн шакта хөлөзини 200 муң рубль болуп. Ындыг болганда, кранны бийни-даа хостуг тургускан керек чок...

Музей ажыдакчыларынын болуп турары-биле алырга, үнелиг эт-сеп үрелиг чиде бербиз-биле музей-бале...

РОССИЯНЫҢ ТӨП СОЛУННАРЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

Мурнуудагы ышкыш Москваның солуннарының сөөлү үндүрүлгөндөрүна кол темаларының бирээни — акционерлик «МММ» нинтилеге хамаарыштыр шорлушкунууг чутас-соот бооп турар...

ХООРАЙ РЫНОГУН ЧУРУМЧУТСА

Кызыда Тыва Республиканың найысылды деп чон шагдала адай бергенни билдир бис. Сөөлүг чылдарда ол найысылда джиривис сөстүн үнөзи кудулаан диезе, частыргы болбас ийик.

төп деп адап турар. Ол хиреде ында калдыг-даа доктаамал эчелеге чурт чок. Күштүг кижилер кара тургазын да мурунчө чүткүп киргеш, эчелеге маанан, кырып назмалаан улусту-даа, бичири үрүдүрүгү-даа кижилер деп санава...

Оон ындай хоорай чагыргазы Тыва Республиканың Иштини херектер яамызы-биле дүлүжүлү тургаш, төп рынокка доктаамал хайгаарал-дежурьялаашканын организастап тургустар ийикпе, азы рыноктун амгы иштини байдалын энжиклер, амаа кызыл шыныг чурум тургустар собула-биле хоорай, ында шагдала кылдызынын ажыдакчыларынын тускай турар чөин кылыны негеттинип келген. Ону өөренип көрүп, тускай шинтир, хүлээл алмакчы үези ам келген эвес бө?

Алексей ЛЫТЧИН ООЛ. Күш-ажылык хоочулу.

5,4 ТРИЛИОН РУБЛЬ ӨРЕ

Статжуркомун санап турары биле алырга, бүгү Россияны алырга, ажил төлөрини кылдыр бербиз, акшанын нинти түңү 3,4 триллион рубль бооп турар. Амгы үезе чогуур үезинде шалын бербиз 33

мун ажыг бүдүрүлгө коллективтерин ажылдап турар. Агар секторунда ындаг коллективтер — барык 20 му.

АМДЫГАШТАН ЭГЕЛЕП ХӨДЕЛИР

Чаа өөредилге чылы жөлөрине чедир ам барык бир ай хире үе артка. Школалар септелгези база башкы кадрлар-биле чечелээшкни калдыг чоруп турары? Бо ийи айтыргыга хамаарыштыр Сүт-Хөл докжунда өөредилге кидинини эргелдешти Дам-жычупта Алды-оолович Ховалыг мынчаар харылаады:

— Кожуунда 7 школа, 5 уругулар садыгарынын септелгези бо хунерде аданталып турар динимзе, хөөредиг болон бис боор. Хер-Тайга ортумак школаны директору В. Хуурак) өске школаларга баадаарга, чугайлаашкын, дозулаашкын дээр чегерилгү улуг ажылдарын эрте, шалыкны дооскай. Оон ындай бо школада интернат өөреникчилеринде чаа нуунар-бичири база туткан. Алдан-Маандыр школаны, кожуун төвүндө Хүнчүгеш атыг уругулар садыга септелгези чоккоо хунерде доозарлар.

Оон чурттаар бажым-балыг тыпты республиканың өөредилге яамызы оиде акша шилдирини салдады бээр-дир. Ак-Дашта школаны сентябрь 1-де, Суг-Аксында школаны октябрь 1-де ажылгала кирери планнаттыган. Туудуг материалдары-биле хандырылга үзүктөбөс болза, туудугуларда ол хуусаада ажылгала кирерини күш-ажылы шалыкын темп бар улус чорду. Чаа өөредилге чылыын сентябрь бирини Суг-Аксы суурунун өөреникчилери эрги, тар класстарыга уткуп алырар.

Оон чурттаар бажым-балыг тыпты республиканың өөредилге яамызы оиде акша шилдирини салдады бээр-дир. Ак-Дашта школаны сентябрь 1-де, Суг-Аксында школаны октябрь 1-де ажылгала кирери планнаттыган. Туудуг материалдары-биле хандырылга үзүктөбөс болза, туудугуларда ол хуусаада ажылгала кирерини күш-ажылы шалыкын темп бар улус чорду. Чаа өөредилге чылыын сентябрь бирини Суг-Аксы суурунун өөреникчилери эрги, тар класстарыга уткуп алырар.

— Кожуунда 7 школа, 5 уругулар садыгарынын септелгези бо хунерде аданталып турар динимзе, хөөредиг болон бис боор. Хер-Тайга ортумак школаны директору В. Хуурак) өске школаларга баадаарга, чугайлаашкын, дозулаашкын дээр чегерилгү улуг ажылдарын эрте, шалыкны дооскай. Оон ындай бо школада интернат өөреникчилеринде чаа нуунар-бичири база туткан. Алдан-Маандыр школаны, кожуун төвүндө Хүнчүгеш атыг уругулар садыга септелгези чоккоо хунерде доозарлар.

Чаа туудуглар база бар. Суг-Аксы биле Ак-Даш суурларга кайгызында-даа 240 өөреникчи өөренир чаа школалары кылып турар. Бо хунерде ында ажыл эвези шалыкын чоруп турар. Найлыг чүве, Элегестин тууыбу заводу материалдар-биле хандырылганы бола үзе бээр. Заводтун тууыбу бүдүр чөриери үрелишкенин өргө та...

Башкы кадрлар-биле хандырылга ажырас болуп дурду. Дээди болгаш ортумак өөредилге чөриерин дооскай анык башкылар кезип турар. Оларын шилдизини бисте кожуун чурттуурлар. Оларга чедир алган өртемнерини аайы-биле хуулаанды кылып эгелдеш бис. Чурттаар оран-савбар, ада-неменин, төрөдерини бажыларына туруп алырары-биле алырары-биле Чоорту...

Кыдык үезе оолаар көмүрдө ам-даа школаларга дүлүжүрүмөз. Кожуунда оолаар чурт сагынар контора маапа буруулаг. Көмүр сөөртүп алыр дөзө чөдө бээр, ону чурттуур укукушугу трактор чок — үрелин бооп турар. Маапа хамаарыштан бо албан чөри амдыгааштан эгелеп хөделер, боттуг хөмөчелерини алыры чутула.

ЧЫГЛЫП КЕЛГЕН ЧУГААЛАШКАН

Эрткен тылын чонук хандыг баджаашкын-биле содаг алганы чагыркычылар боттарынын өмтөдөрүн чога берип эгелеш. Чокта чаа кожуунун Уран чүлү төвүнге Чадаанын бүдүрүлгелери, организацилалар, албан чөриерини төлөөлөкчилери чымылган. Чадаана хоорайда шинтирлетимек турар айтырдылары Чөв-Хемчик кожуун чагыргазынын даргазы Сергей-Доржу Ондар тодазы-биле делегеректи чугаалаан. Дараазында өмтөт бээр-биле хоорайнын чагырга даргазы Владимир Оолдукайга сөс берген.

Очтөгүтү үенин иштинде кылдыган өске-даа ажылдарга хоорай чагыргазынын даргазы доктаган. Хоорай чагыргазынын хүлээп ал турар доктаа, айтышкынынын күссөлдөш конжуг кошкык болуп турарын маапа демделгези чугула.

Кожуунда, Чадаана хоорайда иштини корум-чурумуну байдалынын дугайында динчалдыгы ИХК-нын началыгы Николай Ооржак кылган. Корум-чурумуну энжиклер, кем-херек үлгелерини чавырылдар дөзө шагдала кидинини шугуму-биле ажыл чоруп турза-даа, байдал ам-даа берге болуп артышаан. Чонуну массалык арагалар чоруп кедереп барган. Ээрик кижилер яамы-бүрү кем-херектерин үүдө-

рыла каян экинчилер, кудумчуларын каянчаар өде адаар, дугаарларга деп айтырылганы даргага салган. Кожун чагыргазынын даргазы Чадаана хоорай сесерлинин чагайжылааган, чонун огород сугтар сууларынын онтул-чингилерин эдери дөзө, он амжг чугула айтырылганы демделеп алган. База оң күссөлдөш айтырып турар дарга болду. Күүссөлдөш үстүгү чагырга чөриери айтырар-даа алаар ужурул. Чадаанын коммунал ажыл-ажы бүдүрүлгезинин адыга комуналдар, шугумчулдулар хөй болгулаан.

Ол бир-ле дугаарында чагырга чөриерин организаста-массалык ажылы чугаалаан. Ижер суг-биле хандырылганы, телефон, радио харылаашканын, пенсия, пособие-биле ажылдык байдалы, туу-бу кылдыр чөдө курстандында чурттап турарларын амдылар-чурттап тураларын дугайында айтырылганын чугаалаан. Бо талазы-биле тускай доктаалдарын хүлээп алгаш, күссөлдөш хыналдага алган. Чонуну азын-чөм, барааннар...

Хуураада хууда малдыг кижилерин сипен чөдө шөлдүн кайын акыры? Ада-нелер ажы-төлүңү кижи-биле эгелеш дөзө харысалгалык болуп ужурулгар. Ийралар анык башкылар дөзө, өске-даа айтырылганын көүрүңер. Ижер суг-биле, чырык-биле ханды-

Хуураада хууда малдыг кижилерин сипен чөдө шөлдүн кайын акыры? Ада-нелер ажы-төлүңү кижи-биле эгелеш дөзө харысалгалык болуп ужурулгар. Ийралар анык башкылар дөзө, өске-даа айтырылганын көүрүңер. Ижер суг-биле, чырык-биле ханды-

Хуураада хууда малдыг кижилерин сипен чөдө шөлдүн кайын акыры? Ада-нелер ажы-төлүңү кижи-биле эгелеш дөзө харысалгалык болуп ужурулгар. Ийралар анык башкылар дөзө, өске-даа айтырылганын көүрүңер. Ижер суг-биле, чырык-биле ханды-

ӨСКЕРИЛГЕЛЕР БОЛУРУА?

тургаш, ажыдакчыларга оонда узун хуусаалык шөлөзүн берип болур эргелиг. Айтыргы. Хоойлунуң 14 чүдүндө көрдүгөн немелде шөлөзүн бээриниң чуруму калдыгы?

Хары. Хоойлунуң 13 чүдүндө көрдүгөнни өзүгар берип турар немелде шөлөзө-лерден алырга, Соңу чүктүн девискөзүндө ажылдап турар кижилерге компенсация хө-вирдиг кылдыр дараазында хуусаалардык база бир немелде шөлөзүн чыл саньында баэри көрдүгөн.

шөлөзүн ажыглаваан кижини ажылдап үндүрүп турган үезинде оон куузын өзүгар шөлөзүн бергеш, ажылдап улаштыр хостар. Бо чингелде бу-рулуг чорук кылганы дөзөш ажылдап үндүрткөн кижилерге хамаарышты база Ээлчегилг база немелде шөлөзөлгө үндүр-лелерин чагыргазынын бүдүрүл-гелерин болган организаци-ларнын продукциязынын богу-зынгане кириштирер.

Эрткен тылын чонук хандыг баджаашкын-биле содаг алганы чагыркычылар боттарынын өмтөдөрүн чога берип эгелеш. Чокта чаа кожуунун Уран чүлү төвүнге Чадаанын бүдүрүлгелери, организацилалар, албан чөриерини төлөөлөкчилери чымылган. Чадаана хоорайда шинтирлетимек турар айтырдылары Чөв-Хемчик кожуун чагыргазынын даргазы Сергей-Доржу Ондар тодазы-биле делегеректи чугаалаан. Дараазында өмтөт бээр-биле хоорайнын чагырга даргазы Владимир Оолдукайга сөс берген.

Хуураада хууда малдыг кижилерин сипен чөдө шөлдүн кайын акыры? Ада-нелер ажы-төлүңү кижи-биле эгелеш дөзө харысалгалык болуп ужурулгар. Ийралар анык башкылар дөзө, өске-даа айтырылганын көүрүңер. Ижер суг-биле, чырык-биле ханды-

Хуураада хууда малдыг кижилерин сипен чөдө шөлдүн кайын акыры? Ада-нелер ажы-төлүңү кижи-биле эгелеш дөзө харысалгалык болуп ужурулгар. Ийралар анык башкылар дөзө, өске-даа айтырылганын көүрүңер. Ижер суг-биле, чырык-биле ханды-

ауд 23 чүдүндө көрдүңүп турар. Ынчаарга Хоойлунуң бо чүдүндө хуусалдык ажылдар Россия Федерациязын Чазанын норма-чижек актылары ам-даа хүлээп алдымаан.

Башкыларның август хуралдарына уткыштур

ТЫВА МУЗЫКАНЫ — УРУГЛАРГА

Эге класстарга музыка кичээлиниң чижек - программазы

Бо методиктиг сумелериниң кол соругазы — амгы үсө школарга 1-4 класстарга музыка болгаш ырынның федералдыг программазыга даямдышаан, оон тургузуп база утка талазы-биле негелделерин сагывышаан, чүгө өөренир темалар аайы-биле оларга национал (тыва) компонентини моон мурунда турганыдан элээн элбедир бергени болур. Ол болза, Тыва Республикада боларан турар национал өөрдилге концепциянын херек кырында боттанышкынын херечилеп турар.

Бо программага болгаш А. Тановтун 1-4 класстарга ыры программасына (1987 ч.) база 3-4 класстарга өөрдилге номунга (1989 ч.) үндөмүзүш, башкылар боттары программадан таарыштыр кылып алырын сумелдвис. Тыва оюннарның, чачылдарның, аас чогаалдарын класстар аайы-биле программага кирип алыр. Музыка класзына (кабинетине) тыва хөгжүм херекселдери (болар чок болза, чуруктары) албан турар ужурул, Республиканы башкылар билин белидер институтунун фондузундан планкага бижиктен күөсөлдери чара бижидип ап болур.

Бо дуаламчынын автору башкылар Тыванын музыка культузун өөреникчилерге таныштырырынга бичиң-лаа бол, дузаны бээр боор деп идегели.

2-ГИ КЛАСС

Бирги улдун Улдуңуң кол соругазы — уругларга ырынның, танцынын, марштың хевирини кыдыг болурун медепер билиндирери. Бистин мурунууска музыканың делгем делегейи ыры, танцы, марш-биле хөгжүп келир. Бир кичээлге В. Токанын «Тыва танцызын» дыннап болур. Тыва национал хөгжүм оркестринге С. Бюрбенин бижээни танцызын дыннаптыр, ону каш кезекке кантаар бижээнин сайгарар.

Кызылдың уран чүүл школазын чургустанганын касканы-биле чугаалааш, оларнын күөсөлдө-биле марштан кыдырар. Музыканы байырланчыг хевирин уругларга таныштырып, «Элдек шыгырааш» деп танцы амгы үеңиң бе азы шаандакынын танцын бе дээрзин чугаалааш, оң шимчээшкени-биле адыш каскаарын санаалдар. Бичиң уруглар метр-ритмин медепер биле бээр.

Улдуң дургузунда онааларны нарымадып болур. Чижээ, Ф. Шопенин «Шопелен» салгаш, класстан үнерде эш-аш болуп алгаш, танцылап үнер суг болза, олар танцынын хундуктегил хевирин биле бээр. 3-4 кичээлдерге өөрдир ырлар: Сөзү болгаш аялгазы К. Бегзиниң «Тайбын турауң», Сөзү С. Комбунуу. Аялгазы С. Сайынны «Ойнаал, эжим». Ол ырлар «Ынакшыла ырлажылы» деп номда.

Уруглар ырын сөзү, ырын сөзүңүң болгаш аялгазынын ханы харызаазынын, сөстүң муңгарай хевиринге далаш аялганы кантаар тургусканын билип алырыңе кичээлге салыр. Ук чогаал минорлук ладка бижиттингендер, сагыш-сеткиле кандыг мивнишкенин кирерин уруглардан айтырар. 5-6 кичээлдерге А. Латынның «Авай» деп ырызын ойнап бергеш; фразза бүрүзү кантаар төнүп турарын айтырар. Автор чүге танцы кылдыр шимин алганга, чүге марш болбаанын айтырар. 7-8 кичээлдерге тыва улустун «Дөг-Ваары» деп ырызын ойнап бергеш, вальс бе, марш бе дээрзин айтырар.

Ийги улдун

Темазы: интонация

Ийги улдунда музыканың бойдус-биле харылаалыг хамаарылганын таныштырар.

1-2-ги кичээлдерге композиторларның чогаалдарына бойдусту алган ырларын дыңнаарын санаалдар: Сөзү Е. Танованын. Аялгазы А. Тановтуу «Анай-Хаак». Сөзү С. Бюрбенин «Частың демдө», Тыва улустун ырызы «Тооруктуг Тайга». 3-4-ку кичээлдерге К. Бегзиниң «Дивичигеш» деп ырызын аялгазын ойнап бергеш, «Чаштып ойнаар» деп оюну ойнадыр, азы башкы боду чогаалды ап болур. Композитор ында кандыг ову-хевирин ажылаанын уруглар-биле кады сайгарар. Ону улам нарымадып, бистин мурунууска ол чогаалдын интонациязы кандыг чурумалды көргүзүп келирин дараазында кичээлге чугаалаар кылдыр онаалга берип каар.

Ушкү улдуң

Темазы: сайзыралдыла Музыка уруглугу-ле шимчээшкениң сайзыралында турар. Бо улдуңда интонацияны өскерлирин, оон инай-улам сайзыраарын өөреникчилер медепер билген турар. 2-3-ку кичээлдерге Д. Кайданын «Маракын» (еске-даа болза марштан) ойнап бергеш, ол чогаал чурталганын оюм чуроп турган хевиринден өскерилп, хенертен хөгжүп, дүркен хевирге шилчи бээрин сайгарар. Кызылдың уран чүүл училищениң национал оркестриниң күөсөлдө-биле «Танешти» магнитофонга салып бергеш. Бичиң дүркен шимчээшкениден чоорту оюмунан, катал көдүрүлгөш, күштүг сайзыралга төнөр. Бичиң кандыг интонациялар барын айтырар болгаш тайылбырлаар. Эске кичээлдерге ону кантавышаан, уругларын ылак ырларны база ырладыр. Ол соругал-биле өөрдир ырлар: «Салга бис», сөзү М. Дуонгарыны, аялгазы К. Бегзини. «Кадар мен». Сөзү О. Делгер-оолдуу, аялгазы К. Бегзини. «Ырлар чыныдызы» деп номда. (1989 ч.)

Дөрткү улдуң

Музыканың бөдүүн тургузуун чогаалда ову-хевирин кантаар чуроп көргүскенин уруглар медепер биле бээр. Ийги кичээлге бөдүүн үш кезектиг чогаалды (С. Бюрбенин пьесаларын ап болур.

Форте-нога бижээни он санын, «Хөгжүмү өөренили» деп номда.

Азы радионуң фондузунда симфония оркестринге күөсеткен бижидилге-биле.

3-4 кичээлдерге чогаалдын вариация хевирин дыңнаарын санаалдар. Т. Балданың удуктары оркестрини күөсөлдө-биле тыва ырларын вариациязын, А. Чыргал-оолдун «Улуг-Хемим-Енисейн» деп чогаалдарын (пленка) салып бээр. Бичиңгаш чаа ырларын өөрдир: Сөзү Б. Чюдоктуну. Аялгазы С. Бюрбенин «Сайлык». Сөзү Ч. Кара-Күсенин. Аялгазы К. Ким-оолдуу. «Анай-Хаактар». Сөзү Е. Танованын. Аялгазы А. Ондарны. «Тенек хава». сөзү М. Тановтуу. Аялгазы К. Баазан-оолдуу. «Уткуп аар бис».

3-ку клас

Бирги улдун

Мээң чоңумун музыказы Улдуңуң темазы ийи хевирге чарлар: тыва улустун ырларынның онзагай байдалы болгаш профессионал музыкалы аразында ылгалын тайылбырлаар. Баштайгы кичээлде уругларга сагыштыр каар. Кичи төртүңүп келири билек, музыканы дыңнаар, божу музыка оң чарыла-бас күжү, кады чооруу чырыктызы болурун угааткыш, «Өпей ырын» аялгазын сөс чокка ырлап бээр. Өөреникчилер ол аялганы билер бе, айтырар. Кыска утказын чугааладыр. Шойдучек, минорлук ладын, хевирин тодарадыр, нота баугаар ырлардык, сөзү-биле база ырладыр. 2-ги кичээлге болгаш дараазында улдуңуң уруглар хевирин билери «Өпей ырын» сольфеджио-биле нотазын ырлажып көрүңер. Оон интонациязы профессионал музыкага дөмөлөжи бээр бе, айтырар, бичиңгаш Р. Кенден-билдин «Чечен биле Велек-ма» деп операзында Велек-мааның «Дагытгалы Тандым» деп ырызын дыңнадыр. А. Чыргал-оолдуу Аллан-Маадыр деп поэмасындан «Өсүкүстүң» деп үзүңдүңү болгаш ити, бичиңгаш күөсеткен аялгазын, хөмөйни дыңнадыр. Дараазында ырларын өөрдир: «Чыңжырган чагай», Сөзү Ч. Кара-Күсенин. Аялгазы А. Чыргал-оолдуу. «Чараш хөл». Сөзү О. Делгер-оолдуу. Аялгазы С. Бадырзанын.

«Чалыг чүрээм доюлдурду» деп ырлар чыныдызында.

«Уткуп аар бис». Сөзү М. Тановтуу. Аялгазы К. Баазан-оолдуу.

4-КУ КЛАСС

Мээң чоңумун музыказы-биле өске-даа улустарның музыказы ханы харылаалыг.

Бо улдуңда уруглар бистин чуртувустун улустарның музыка чогаалдарының ылгалдыг онзагай хевирлери-биле база таныжар. Оларның музыка культуразының интонациязын, өөрүшкү, кудаларын, элдек чанын, сеткил-сагыжын медепер билери чугуда. Боттарының дугуржулазын ажылап уруглар тыва улустун ырлары-биле орус улустун ырларының аразында ылгалын дөңсөп билер бе, бичиңгаш ырлардан күөсеттиреш сайгарар.

Орус композитор П. Чайковский «Евгений Онегин» деп операзында орус улустун ырызын ажылаанын, тыва композитор С. Бюрбе «Чечек» деп операзында тыва улустун «Дагытгалы» деп ырызын ажылаанын тайылбырлаар. Ол ышкы Римский-Корсаков «Андар» деп чогаалында алжир улустун ырызын долузуб-биле ажылаан.

4-5-ки кичээлдерге орус улустун опей ырын, чижээ, «Люди-люди»-даа болгай-ла, уруглар сактыр-дыр бе, база тыва улустун опей ырызын ырлапкыш азы ойнап бергеш, оларның аразында интонациязын ылгал көрүп, кандыг харылаалыг уруглардан айтырар. Чоңунч чачылдарын, «Эдек туттунчур», «Согуру» дээң чижектиг оюнларын, Чүлдүм Чаптың казак улустун чачыл-оюнларынның дугайында материалын маана кирип болур. Өөрдир ырлар: «Өөр-өңөр уруглар бис». Сөзү А. Сарыг-оолдуу. Аялгазы Р. Балданын. «Хүн-нээрэгин чайнап кел». Сөзү Ч. Кара-Күсенин. Аялгазы К. Бегзини. «Ынакшыла ырлажылы» деп номда. Школачылар марыжы». Сөзү О. Сувакптитир. Аялгазы А. Ондарны. Александр Ондарны «Белек» деп ырларын чыныдызында.

Саая БЮРБЕ.

Кандыг хуннер болур эвес, көрээли САРЫГ ШАЖЫН КАЛЕНДАРЫ

Август 21. Эрги сан-биле 15, воскресень. Хүн сылдыстыг, 7 кызыл менгили, октаргай олуттуг, сарыг-маңайлыг тоолай хуну. Эр мага-боттуг, өөрүшкү-маңайлыг хирелиг хун. Өт-өгдээр, чалага баар, арыглынар, артыжаныр хун, а мөчээрнер ажаавас, көшөс-дүшкөс, хонук эрттирбес, келин айтырбас хун, ынчалза-даа ырак оруктарже аттанып болур.

Август 22. Эрги сан-биле 16, понедельник. Ай сылдыстыг, 6 ак менгили, суг олуттуг, ак улу хуну. Кыс мага-боттуг, өөрүшкү-маңайлыг хун. Ырак чорукче бодамчалыг чорза эки, чаргы-чаалы кыл-база эки, а өске чуну-даа чорзулуп, кылып болур хун-дур, мөчээрнерни ажаар, келин айтырар.

Август 23. Эрги сан-биле 17, вторник. Кызыл-Карак (Марс) сылдыстыг, 5 сарыг менгили, даг олуттуг, аксымаар чылап хуну. Эр мага-боттуг, өөрүшкү-маңайлыг хун. Бөгүн кула дүжүрбөс, келин дилевес хун, а өске кандыг-даа ажал-херекти бөдүрер эки хун.

Август 24. Эрги сан-биле 18, среда, Уран-Хол (Меркурий) сылдыстыг, 4 ногаан менгили, ыш олуттуг, кара аяг хуну. Кыс мага-боттуг, өөрүшкү-маңайлыг хирелиг хун. Мөчээрнер ажаавас, хонук эрттирбес, ырак оруктарже бодамчалыг чорза эки, а өске кандыг-даа ажал-үүлени бөдүрер эки хун.

Август 25. Эрги сан-биле 19, четверг. Эдирек-Хаай (Юпитер) сылдыстыг, 3 көк менгили, салган олуттуг, каразымаар хой хуну. Эр мага-боттуг, өөрүшкү-маңайлыг хун. Ырак оруктар чорза эки, салгы-саймаага таарымчалыг, сайыттарга бараалгаар хун, а келин айтырбас, кудал-дой кылбас, мөчээрнер оонукшутпас, хонук эрттирбес хун.

Август 26. Эрги сан-биле 20, пятница. Шолбан (Венера) сылдыстыг, 2 кара менгили, от олуттуг, көк мечи чыгуу хуну. Кыс мага-боттуг

өөрүшкү-маңайлыг эки хун. Бөгүн чүгө орук чорза кичээлдер, а өске ажал-ишке, кылдыр дөң чүүдүлдерге эки хун.

Август 27. Эрги сан-биле 21, суббота. Белдир-Дуушкун (Сатурн) сылдыстыг, 1 ак менгили, доврак олуттуг, көксүмээр дагаа хуну. Эр мага-боттуг, өөрүшкү-маңайлыг эки хун. Бөгүн келин айтырбас, кудал-дой кылбас хун, а өске амдырал-биле холбаалыг чуну-дур кылып, бөдүрүп болур эки хун.

Август 28. Эрги сан-биле 22, воскресенье. Хүн сылдыстыг, 9 кызыл менгили, демир олуттуг, кызыл ыт хуну. Эр мага-боттуг, өөрүшкү-маңайлыг хирелиг хун. Салгы-саарылдага, октаргай тургузуу өөренир, сайыттарга, даргаларга кирер хун. Мөчээрнер ажаавас, ырак оруктар берге, келин айтырбас хун.

Август 29. Эрги сан-биле 23, понедельник. Ай сылдыстыг, 8 ак менгили, октаргай олуттуг, кызылазмар хаваан хуну. Кыс мага-боттуг, өөрүшкү-маңайлыг эки хун. Ырак-узак айтгана эки, мөчээрнер орунчуктул, келин айтырар, кудал-дой кылдыр эки хун, а салгылапас, кудук каспас, мал сатпас хун.

Август 30. Эрги сан-биле 24, вторник. 7 кызыл менгили, суг олуттуг, сарыг күске хуну. Эр мага-боттуг, өөрүшкү-маңайлыг эки хун. Вторник хуну-дур. Кызыл-Карак (Марс) сылдыстыг, Бөгүн чүдүлге кылдыры хоруглуг, а өске чуну-даа кылдыр эң эки хун.

Август 31. Эрги сан-биле 25, среда. Уран-Хол (Меркурий) сылдыстыг, 6 ак менгили, даг олуттуг, сарыга-маар инек хуну. Кыс мага-боттуг, өөрүшкү-маңайлыг эң эки хун-дур. Амдырал чуртталгада кылып болур бугу чүвени кылып, бөдүрүп, чогулуп алыр эки хун.

ЧАРЛАЛДАР

КЫЗЫЛДЫН № 1 ОРТУМАК ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ дараазында мергеиждерге 1994-1995 өөрдилге чыныда сургуулар чыырын чарлап тур:

- 1. Калбак билигичи тракторист-машинни, өөренир хуусаазы — 3 болгаш 2 чыл.
2. Фермер-механизатор, өөренир хуусаазы — 3 болгаш 1 чыл.
3. Лесник-тракторист-машинист, өөренир хуусаазы — 3 чыл.
4. Мал комплексилериниң болгаш фермаларның механизатору, өөренир хуусаазы — 8 ай.
5. Көдээ ажил-агай бөдүрүлгезиниң бухгалтери, өөренир хуусаазы — 1 чыл.
6. Усалды өзи, өөренир хуусаазы — 1 чыл.
7. Хол-биле узаныр дарган, өөренир хуусаазы — 8 ай.
8. Спорт тренер-башкызы өөренир хуусаазы — 2,5 чыл.
Учылшкере кирерде дараазында документалер херек:
1. Билигичи дугайында херечилел.
2. Төрүттүнгенин дугайында херечилел.
3. 3x4 см. хемчээлдиң 8 фото-чурук.
4. Чуртталга терчинден шынызла.
5. 3 чыл хуусаалыг өөренир кирерлер математикага болгаш орус дылга (диктант) шыгалада дунаар.
Артканыры-биле чугаалажыр.
Чугаалажыры 1994 чылдын августун 22-ле болур.
Адрес: 667005, Кызыл хоорай, Салчаг, Тока, 14, 1-ги каат, 16-ги кабинет.

ДЫНАЛДЫГ Берг-Дар ортумак школазынын 1984 чылда доозукчуларын бо чылым август 5-те дүштүкенин 14.00 шакта школага чыгырын дыңнадып тур бис.

Чачгыс классчылары.

«ШЫН» СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР

Бистин каян-даа дедир эгиттимес оскундурруууска холбашкы эң-не ханы на кызылдыг хуннериниң чыныдыгы-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө-бүдөвисти — ада-незин, ха-дунмазын карактап азырал чораян, ажилгыр-кежээ, топтуг-тооманын, эржим ынак уруувус Орт-оол Ра-да Андреевнаны орункушударына бунягы ачы-дуза чедиргени дээң к/п «Кызыл тараачын». Бин-Хем кобистин-биле кады тургуп, хомудал харадаашкыныкты үлешкени дээң база бистин ө